

รัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง CONSTITUTION AND POLITICAL INSTITUTION

สถาบันทางการเมือง7

ดร.สืบสวัสดิ์ วุฒิวรดิษฐ์

สถาบันทางการเมือง

หมายถึง แบบอย่างของพฤติกรรมมนุษย์ในทางการเมืองที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา จนเป็นที่ยอมรับของสังคม

องค์ประกอบของสถาบันทางการเมือง

1. ความสัมพันธ์ของสมาชิก (Members)
2. หน้าที่ / เป้าหมาย (Objective)
3. การกระทำ / กิจกรรม (Activities)
4. สัญลักษณ์ (Symbol)

ความสำคัญของสถาบันทางการเมือง

1. เป็นกลไกในการกำหนดความสัมพันธ์ในการบังคับให้ประชาชนปฏิบัติตาม เช่น รัฐธรรมนูญ ศาล รัฐบาล นิติบัญญัติ องค์การตามกฎหมาย
2. การดำเนินการจัดสรร แบ่งปัน สิ่งที่มีคุณค่าให้กับสังคม เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ สื่อมวลชน รัฐสภา

ลักษณะของสถาบันทางการเมือง

1. มีแบบแผน (วัตถุประสงค์ และการยอมรับของสังคม)
2. มีโครงสร้าง (ระเบียบและวิธีการปฏิบัติ)
3. มีการกระทำ (กิจกรรมทางการเมือง)

สถาบันนิติบัญญัติ (Parliament)

ความหมาย : เป็นองค์กรหรือสถาบันที่ เป็นผู้ใช้อำนาจทางนิติบัญญัติ และมีหน้าที่ในการควบคุมดูแล การปกครองบริหารของฝ่ายรัฐบาล ตลอดจนการทำหน้าที่ในฐานะเป็นตัวแทนของประชาชน

▶ 1.) โครงสร้างของรัฐสภา

กล่าวคือโครงสร้างของรัฐสภาประกอบไปด้วย สภาเดียวหรือ สองสภา ก็ได้ ขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศจะกำหนด

▶ **สภาเดียว** คือ สภาที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเรียกว่า ส.ส. ประกอบขึ้นเป็นสภาผู้แทนราษฎร โดยมีสมาชิกสภาจำนวนมากหรือน้อยขึ้น อยู่กับรัฐธรรมนูญกำหนด และชื่อสภาผู้แทนอาจมีการเรียกต่างกันในบางประเทศ เช่น ประเทศจีน

▶ **สภาคู่** คือ สภาที่ประกอบด้วย 2 สภา มีสมาชิก แห่งรัฐสภาแบ่ง ออกเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ สภาผู้แทนราษฎรฝ่ายหนึ่งและวุฒิสภา อีกฝ่ายหนึ่ง โดยทั้งสองสภานี้จะมีการประชุมแยกกันคนละเวลาและ สถานที่ แต่มีบางกรณีที่สภาทั้งสองจะประชุมร่วมกันได้

▶ 2.) ที่มาของสมาชิกรัฐสภา

กล่าวคือ การกำหนดวิธีการได้มาซึ่งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร แบบแบ่งเขต และแบบบัญชีรายชื่อ ด้วยวิธีการเลือกตั้งนั้น ย่อมเป็นการกำหนดให้ปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ ของแต่ละประเทศนั้นๆ และการเลือกตั้งแต่ละครั้งย่อมมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นใดบ้าง ในการที่จะได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามจำนวนหลักเกณฑ์ เงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศสมาชิก

ในสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกในวุฒิสภา ย่อมมีที่มาทั้งแตกต่างกันหรือเหมือนกัน ซึ่งเกณฑ์หรือเงื่อนไขย่อมประกอบด้วย ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง คุณสมบัติและข้อห้าม ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและ ผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยส่วนใหญ่แล้วที่มาของสมาชิกทั้งสภาเดียวหรือสองสภา ย่อมมีที่มาทั้งจากการเลือกตั้งโดยตรงเลือกตั้งโดยอ้อม จากการแต่งตั้งและ**การสืบทอดทายาทในกรณีของอังกฤษ**

3.) ตำแหน่งและหน้าที่ในรัฐสภา

กล่าวคือ การปฏิบัติงานในรัฐสภา ย่อมมีตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องในหลายๆด้าน ดังนี้

- ▶ - **ประธานรัฐสภา (Speaker of the Parliament)** ถือเป็นตำแหน่งและหน้าที่ดำเนินการประชุมรัฐสภาตามข้อบังคับการประชุมรัฐสภา
- ▶ - **รองประธานรัฐสภา (Deputy Speaker)** ประธานวุฒิสภาเป็น รองประธานรัฐสภา
- ▶ - **ผู้นำฝ่ายค้าน (Leader of Opposition)** ผู้นำพรรคการเมืองฝ่ายเสียงข้างน้อย ไม่ได้จัดตั้งรัฐบาล
- ▶ - **ผู้ควบคุมการลงคะแนนเสียงในสภา (Whips)** มีบทบาทในการประสานงานให้กับสมาชิกในสภาระหว่างฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาล

► 4.) การกำหนดสมัยประชุมรัฐสภา

กล่าวคือ เมื่อรัฐสภาถือกำเนิดขึ้น การกำหนดให้มีโครงสร้างรัฐสภาที่ประกอบไปด้วยสมาชิกแต่ละสภาอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว การกำหนดให้สมาชิกสภาได้มาประชุมร่วมกันเป็นครั้งแรกภายหลัง การเลือกตั้งก็เพื่อจะได้มีการหารือกันถึงการกำหนดวันเพื่อเลือกประธานสภา เพื่อทำหน้าที่ประธานรัฐสภา

สมัยประชุม

คือ ระยะเวลาการประชุมรัฐสภาที่กำหนดไว้ใน รัฐธรรมนูญ
สมัยประชุม หมายถึง การกำหนดระยะเวลาในรอบหนึ่งปี ตาม
รัฐธรรมนูญให้รัฐสภาทำการประชุมพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมี 2
ประเภท คือ สมัยประชุมสามัญและสมัยประชุมวิสามัญ โดยในปีหนึ่ง
ให้มีการประชุมของแต่ละ สมัย ซึ่งกำหนดเวลา 120 วัน ดังมี
รายละเอียดนี้

▶ **1) สมัยประชุมสามัญ** ถือเป็นสมัยประชุมสามัญทั่วไปกับ สมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ

▶ **2) สมัยประชุมวิสามัญ** ถือเป็นการประชุมรัฐสภาในกรณีพิเศษที่ นอกเหนือจากการประชุมสมัยปกติ โดยในกรณีนี้ต้องมีฝ่ายบริหารหรือ คณะรัฐมนตรีเข้าร่วมประชุมด้วย เพื่อประโยชน์ของประชาชน และ ประเทศ

5.) การแบ่งหน้าที่หรือภารกิจของรัฐสภา

กล่าวคือ สมาชิกแห่งรัฐสภา ที่ประกอบขึ้นเป็นสภาเดี่ยวหรือสภาคู่ย่อมมีภารกิจและหน้าที่สำคัญต่อเจตจำนง ของประชาชนและประเทศ ดังนั้นการแบ่งหน้าที่และภารกิจในรัฐสภาของสมาชิก จึงบ่งชี้ถึงขั้นตอนหรือกระบวนการในการปฏิบัติงานให้เกิดระบบที่มีประสิทธิภาพ อันจะเป็นการแสดงถึงระบบการถ่วงดุลและตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารไปในคราวเดียวกันด้วยดังนี้

- ▶ - กรรมาธิการ
- ▶ - คณะกรรมาธิการสามัญประจำสภา
- ▶ - คณะกรรมาธิการวิสามัญ
- ▶ - คณะกรรมาธิการร่วมกัน
- ▶ - คณะกรรมาธิการเต็มสภา

1. สภาเดียว (Unicameral)

ข้อดี 1. รวดเร็ว

2. ประหยัด

3. ไม่มีความขัดแย้ง

4. มีความชัดเจนในความรับผิดชอบ

ข้อเสีย 1. อาจเกิดความบกพร่อง (ไม่รอบคอบ)

2. อาจนำไปสู่ภาวะเผด็จการรัฐสภา

2. สองสภา (Bicameral)

เป็นสภาที่ประกอบด้วย สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา

2.1 สภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่พิจารณา / อนุมัติกฎหมายและงบประมาณ

2.2 วุฒิสภา มีหน้าที่กลั่นกรองกฎหมายและแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูง

ข้อดี 1. มีความรอบคอบ

2. เกิดการถ่วงดุลอำนาจ ระหว่างสภาทั้งสอง

วุฒิสภำทำหน้าที่เป็นสภำทำหน้าที่เป็นสภำพีเลียงของรัฐสภา

สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจมากกว่าวุฒิสภา (บางประเทศ)

รัฐสภามีอำนาจในการตรวจสอบหาข้อเท็จจริงด้วย โดยการแต่งตั้ง
คณะกรรมการด้านต่างๆ เพื่อทำการสืบสวนข้อเท็จจริงเรื่องที่
รับผิดชอบ แล้วนำเสนอต่อสภาและคณะรัฐมนตรีเพื่อเข้าสู่กระบวนการ
ขั้นต่อไป

การพิจารณาพระราชกฎหมายต่างๆ มีดังนี้

วาระที่หนึ่ง อ่านชื่อพระราชบัญญัติให้สภารับทราบ และต้องมีผู้รับรอง

วาระที่สอง เปิดโอกาสให้มีการอภิปราย แสดงความคิดเห็นซึ่งเป็นรากฐานของการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ หากผ่านวาระนี้จะนำเข้าสู่คณะกรรมการ เพื่อแก้ไขข้อความต่างๆ ให้รัดกุม **โดยไม่** **สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักการได้** ต่อจากนั้นคณะกรรมการจะรายงานสู่รัฐสภาซึ่งในขั้นตอนนี้สมาชิกสภามีสิทธิในการแก้ไขข้อความในร่างพระราชบัญญัติอีกครั้ง หากไม่มีการทักท้วงก็จะเข้าสู่วาระที่สาม

วาระที่สาม เปิดโอกาสให้มีการอภิปรายในรัฐสภาเช่นเดียวกัน แต่ไม่สามารถแก้ไขร่างฉบับนั้น หากสภาลงมติผ่านร่างพระราชบัญญัติฉบับนั้นก็จะนำเข้าสู่การลงนามโดยประมุขของประเทศ

บทบาทของรัฐสภาในระบบประธานาธิบดี

- ▶ วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเท่าเทียมกันเพราะได้รับการเลือกตั้งมาจากประชาชนเหมือนกัน
- ▶ การดำรงตำแหน่งของวุฒิสภา วุฒิสภาในสหรัฐอเมริกา มี 100 คน ประกอบด้วยตัวแทนจากรัฐต่างๆ รัฐละ 2 คน โดยไม่คำนึงถึงฐานะหรือจำนวนประชากรในแต่ละรัฐ

หน้าที่ของรัฐสภา

1 ทั้งวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจในการออกกฎหมาย และแก้ไขรัฐธรรมนูญ

2 วุฒิสภามีอำนาจในการให้การรับรองการแต่งตั้งข้าราชการฝ่ายบริหารของประธานาธิบดี

3 วุฒิสภาให้ความยินยอมในการให้สัตยาบันในสนธิสัญญาต่างๆ ของสหรัฐอเมริกาที่ทำกับประเทศอื่นๆ

4 สภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจกล่าวโทษ (impeach) ข้าราชการฝ่ายพลเรือนหรือตุลาการให้พ้นจากตำแหน่ง

ขั้นตอนในการ impeach

1. ใช้คะแนน 2 ใน 3 ของสมาชิกสภาในการกล่าวโทษประธานาธิบดี
2. วุฒิสภาเป็นผู้สืบสวนข้อเท็จจริงหรือเป็นลูกขุนในการพิจารณาคดีการปลด (removal) ต้องใช้คะแนน 2 ใน 3 ของสมาชิกวุฒิสภาในกรณีของประธานาธิบดีจะต้องให้ประธานศาลสูง (supreme court) เป็นประธานของคณะลูกขุนพิจารณา